

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2025.2\(44\).354283](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2025.2(44).354283)

УДК 1(091)477

Юлія Грибкова

ORCID: 0009-0000-8007-2685

МОТИВИ ПІСЕНЬ ВАГАНТІВ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МАНДРІВНИХ ДЯКІВ

Порівнюються основні мотиви пісенної лірики вагантів — мандрівних співців у країнах Європи XII–XIII ст. і тематика творчості українських мандрівних дяків XVII – першої половини XVIII ст. Ваганти найбільше цінували свободу, їхня пісенна лірика сповнена прославлянням вільного життя, природної жіночої краси, скаргами на нужду й критикою байдужого до страждань людини церковного кліру. Подібні мотиви знаходимо у творчості українських мандрівних дяків, хоча в них переважають скарги на нужденне життя й критика кліру, особливо його жадібності, охоти до дармових скарбів.

Ключові слова: ваганти, пісенна лірика, свобода, українські мандрівні дяки, критика кліру.

Актуальність теми можна пояснити потребою глибшого й ширшого висвітлення проблем українського світовідчуття й світорозуміння, зафіксованого в літературних творах, які належали до низового бароко, тому довго замовчувались як непопулярні й безідейні, або нецікаві суспільству. Спільні мотиви пісенної лірики вагантів і українських мандрівних співців підкреслюють європейськість української літератури.

Першу спробу порівняти мотиви пісенної лірики вагантів і творчості мандрівних дяків, хоча ці феномени розділяє п'ять століть, зробив відомий дослідник української літератури академік Михайло Возняк [Возняк 1994: П], вказавши на соціальну й літературну спорідненість їх творчості. Він опублікував кілька зразків пісень вагантів, зауваживши, зокрема, таке: «Своїм тривожним життям нагадують наші мандрівні студенти й дячки західноєвропейських вагантів і мандрівних кліриків, таких самих мандрівних співаків і віршарів, якими були й українські мандрівні школярі. Подібне життя давало привід і для подібної літературної творчості, тим більше, що крім подібності життя була й подібність освіти. І саме подібність освіти, знайомство із західними школами, їх наукою й поезією не могла не лишитися без впливу на літературну творчість наших віршарів. Таким чином можна шукати в творчості наших мандрівних школярів і дячків двоякої подібності з творчістю західних вагантів: впливу однакових умов життя та впливу літературних взаємин. Однак була й різниця між літературною творчістю західних вагантів і наших мандрівних школярів і дяків, а саме та, що західні шкільні віршарі писали свої пісні переважно латинською мовою (Carmina Vulgata), а у віршах і піснях наших віршотворців має перевагу рідна мова. Все-таки на загал виказують пісні й вірші західних і наших віршарів дивну мішанину поважних і жартівливих, побожних і протилежних їм мотивів, тому й спільно зустрінеться і в нас, і на заході улюблений мотив опису весни

чи історія якої недозволеної любові, повторена за одною з багатьох новел на такі теми» [Возняк 1994: II, 28].

Сучасний україномовний переклад вибраної поезії вагантів зроблений Мироном Борецьким та Андрієм Содоморою, опублікований видавництвом «Світ». Особливо цінним це видання робить той факт, що в книжці розміщені оригінали латинською мовою та переклади українською 80 пісень, які виражають основні мотиви поезії мандрівних співців Європи XII–XIII ст. [Поезія вагантів 2007]. Твори мандрівних дяків, що ширилися в основному в рукописах, чи не вперше зібрані й опубліковані у двох книгах серії «Бібліотека української літератури» [Українська література XVII ст. 1987: 330–374; Українська література XVIII ст. 1983: 89–237], знайомлять з основною тематикою поетичної творчості досить потужного суспільного прошарку, який з'явився в Україні внаслідок розширення мережі братських та парафіяльних шкіл, особливо ж з появою Києво-Могилянської академії. Завдяки запровадженню викладання латинською мовою в цьому закладі слухачі отримували освіту рівня європейських університетів. І ваганти, і мандрівних дяків об'єднує те, що вони були чи не найосвіченішими людьми свого часу, виділялися в суспільстві як окрема група, що високо цінувала свободу і гостре слово.

Сатиричні мотиви поетичної творчості мандрівних дяків стали основним об'єктом дослідження Геннадія Ноги [Нога 2001], який окремо виділив і дослідив у їхній творчості український святий бурлеск. Цей автор також наголосив, що вагомим предтечою бурлескної творчості мандрівних віршарів в Україні у XVII–XVIII ст. була творчість вагантів, або голіардів, як їх ще іноді називали [Нога 2001: 52]. Отже, маємо і переклади українською мовою пісенної лірики вагантів, і зразки творчості мандрівних дяків. Спробуємо порівняти їхню основну тематику, або мотиви пісень. Значно полегшують справу перекладачі поезії вагантів, поділивши їх пісенну творчість на розділи, серед яких є, зокрема, «життя та звичаї вагантів», «радоші життя й пиття», а особливо «життя та клір» – серед інших саме ті теми й мотиви, які згодом розвивали українські мандрівні дяки [Поезія вагантів 2007: зміст].

Перекладач більшості поезій вагантів і автор передмови до видання Мирон Борецький наголосив, зокрема, що «ваганти й українські співці ще й тим між собою подібні, що їх поезія переважно анонімна, оскільки всі вони відчували себе своєрідною родиною, школярською спільнотою; їх об'єднувала освіченість та школярська доля і у своїй рівності вони не потребували виокремлюватись та називати свої імена» [Поезія вагантів 2007: 27]. Можна назвати хіба що серед вагантів імена Архіпіїта Кельнського, критика кліру й Риму Вальтера Шатильонського, а серед українських мандрівних співців імена двох – Петра Поповича-Гученського та Климентія Зиновіїва, які в молодості часто подорожували та записували свої твори на різну тематику, і їхні рукописи збереглися. Вірші, навіть уривок драми та інтермедія Гученського, засвідчують, що твори українських мандрівців

писалися й проголошувалися розмовною українською мовою, часто супроводжуються проханнями про подарунки чи милостиню, адже мали вони, як правило, визначену мету – сподобатися слухачам і при цьому заробити на хліб і до хліба. Виголошували свої вірші мандрівні дяки перед публікою здебільшого з нагоди Різдва, чи Великодня, тому в них переважають біблійні мотиви. Різдвяні й великодні вірші були іронічними чи сатиричними, «спрямовані проти церковної верхівки та ченців; пісні про життя спудеїв невід’ємні від скарг на труднощі навчання, роздуми про долю, її мінливість – від скарг на швидкоплинність життя. У низці пісень оспівуються земні блага, вино й винопиття, відкидаються аскетичні ідеали тощо» [Поезія вагантів 2007: 28].

Варто зауважити також, що оскільки поезія мандрівних дяків звернута до простого селянина чи міщанина, то автори не зловживали вченістю, тут немає античних героїв, образів, мотивів, які часто помічаємо у творчості європейських вагантів. Рідше вживаються парафрази з Біблії, а частіше – сюжети з українського фольклору, у піснях звучать народнопісенні образи, мотиви, пестливі слова, позначені українською національною самобутністю, на зразок: «Дівчиночко, не горди мною / Біднесеньким сиротою» [Поезія вагантів 2007: 28].

Самобутність творчості українських мандрівних дяків пояснюється не тільки значною віддаленістю від західноєвропейських вагантів у часі, а й своєрідністю української школи й освіти, реаліями дійсності та ментальністю українців. Однак не може не вражати типологічна подібність порушуваних тем і мотивів у їхніх піснях, вплив вагантів і їх традицій на українських віршарів, що породило основні мотиви творчості, виділені в розділах поезії вагантів.

Вагомим спільним мотивом перекладачі виділили життя й звичаї вагантів і мандрівних дяків. Цю тему в поезії вагантів може проілюструвати «Сповідь» Архипіта Кельнського, який називає свої основні гріхи. Всі вони зумовлені тим, що живе поет за покликом природи: «Йду, як звикла юнь іти – не проти природи, / до негідних дій хилюсь, не до благородних, / тож понад спасіння я прагну насолоди, / душу хіть умертвлює, зате плоті годить» [Поезія вагантів 2007: 41].

Поряд із догодженням плоті, навіть «блудом», поет називає важкими гріхами також забави та вчашання до шинку, що означало любов до свободи, до вільного проведення часу та пиття вина й пива. В українських віршарів «гріхи» приземленіші, вони воліють оспівувати своє нужденне життя та об’їдатися хіба подаваним м’ясним, ковбасами, ніж оспівують «блуд». З дівчатами дяки спілкуються з острахом, як про це свідчить пісня: «А сюда но ти, сюда, що стоїш у куточку, / А ци тямиш, коли брала на Великдень сорочку, / Бо я тебе на той час приспів / І тебеж голую уздрів на запічку / І не щобим мав, панове, з хати утікати, / Алем ся почав зо страху до неї брати» [Нога 2001: 156].

Острах перед жінками вселяв своїми спостереженнями над життям

Климентій Зиновійв, відомий як один із «волочащихся ченців», що обійшов усю Україну й багато сусідніх країн, бачив реальне життя, про що залишив книжечку рукописних віршів. Він не тільки зауважив, що є багато жінок сварливих і «злозяичних», а й застерігав чоловіків від спілкування з такими: «Сварлива жона і днесь – згибель чоловіку, / яко же і негдець бі-ста в стародавнім віку. / Многії убо тогда през жон погибоша / мужіе, что себе ім в область дадоша» [Українська література XVII ст. 1987: 353].

Зате у віршах дяків першої половини XVIII ст., таких як «Пісня світська» чи «Великодня вірша», відтворений український побут – жінки не тільки сидять за столами й бенкетують разом з чоловіками, навіть святими, а й прислужують їм, споюють, подаючи випивку, весело танцюють і співають, спокушають до любовців: «Соломона-князя / Підпоїла Пазя – алілуя! / Юрій теж з Сонею, / Тамував серце єю – господи помилуй!» [Українська література XVIII ст. 1983: 162]. Мирне життя чоловіка з жінкою проілюстроване у «Різдвяній вірші», де Адам з Євою домовляються про те, як збрехати Богові про п'ятику Адама з чортом та втрачену сорочку. Бог все бачить і таки їх карає, але Єва тут виглядає так, що більше провинилася, бо не пильнувала Адама: «А ти іди, небого, прясти! Адам тебе щоб наглядав! / А щоб не сміла яблук красти, / Адаму я нагайку дав» [Українська література XVIII ст. 1983: 155]. У цих віршах помітні тогочасні й традиційні українські селянські сімейні стосунки, віршарі намагалися сподобатися слухачам, відтворивши реальність, щоб заслужити більшу милостиню.

Відтворені у віршах спостереження поета про нужденне життя школярів, які змушені красти дрова, щоб зігрітися, адже їхня школа – це «церковний угол», вона навчає дітей «церковних набоженств». Проте ніхто з селян і міщан не купують дрова для їхньої бурси, а церковні слуги, які мають вдосталь заготовлених дров, забороняють школярам ними користуватися, хоча могли б це робити як милостиню. «Приповість же в школяров: не вкрав, але достав, / а ти, боже, за дрова гріха ім не постав» [Українська література XVII ст. 1987: 359].

Серед вагантських віршів найбільше скарг знаходимо на поношений одяг, який варто би змінити, проте на це немає коштів, вони страждають в непогоду, мерзнуть на холоді та мокнуть під дощем, вимушені просити одяг і як подавання. Ще гіршим виглядає той, хто лицеє, перефарбовує, чи перешиває свій одяг («Скарги ваганта»). Однак цей факт жодним чином не впливає на їхню веселість, відчуття свободи, насолоду молодим життям і пригодами. Свій час ваганти проводять у шинках, за грою, за чашею вина, чи пива, насолоджуючись свободою від тяжкої праці над книгою, як у цій «Канікулярній пісні»: «Нумо веселімося, / днем свободи тішмося – / голосами юними / і дзвінками струнами! / Радістю сповняймося, / В танцях повправляймося!» [Поезія вагантів 2007: 49].

«Нищенські вірші» українських мандрівних дяків сповнені смішних історій про бідних і завжди голодних школярів, які змушені воювати то з вошами, чи блохами, то з квашнею, яка зайняла всю школу й, розповзаючись,

давить все на своєму шляху – всі ці історії спрямовані на те, щоб не тільки розмішати слухачів, а й розжалобити, випросити побільше подаяння, чи милостиню. Автор таких віршів, а це Петро Попович-Гуценський, вдається до балагурства, вживає різні порівняння, епітети, щоб розмішати слухачів вигаданими пригодами, схилити їх до милосердя над бідним подорожнім-миркачем (це ще одне прізвисько мандрівних віршарів, поряд із бакалярем, спудеєм, вандрованим пахолком, пиворізом, «волочащимся чернцем», бурсаком та ін.). Вошей у бурсі в одязі спудеїв так багато, що вони готові ними торгувати, але при цьому віршарі не цураються й шинку, часто навіть потрапляють у бійки: «Правда, питятиками не раз ся я бавлю, / Где вижу повен куфель, то там ся я ставлю. / То уж мя там вітають за лоб і чуприну, / Не раз мою отую деруть сукманину» [Українська література XVII ст. 1987: 336].

Мотиви радощів життя вагантів і мандрівних дяків споріднюють їхню творчість навіть більше, ніж скарги про нужденне життя, брак одягу, тепла, чи їжі. До радощів життя й пиття охочі і ваганти, і мандрівні дяки, які ще мали не без підстав прізвисько «пиворізи». Своім богом ваганти охоче називають Епікура, вважаючи його співцем плотських насолод, насамперед їжі й пиття: «Про такого бога мрію, / з ним я з голоду не млію, / він охоче при сніданку / лле п'янке вино в горлянку, / його страви, його чаші / частям повнять душі наші» [Поезія вагантів 2007: 69]. Серед поезій можна зустріти пісні «Засмажений лебідь», «Славень Вакхові», «Корчемну пісню», «Застольну пісню» в кількох варіантах. Так само в кількох варіантах є «Похвала вину», а обширний «Спір води з вином» завершується преремагою вина й осудом тих, хто наважується змішувати вино з водою. Є й похвала пиву як напою значно легшому, але прийнятному для молодой людини.

Натомість серед віршів мандрівних дяків зустрічаємо випивку частіше як гостину на свята, а горілку як своєрідний хабар чи плату за послугу, наприклад, у випадку з Йосифом, що у дорогу до Єрусалиму взяв з собою горілку на випадок нагальної потреби в допомозі. Мандрівні дяки воліють переважно писати не про гулянки в корчмі, чи шинку, а про частування на свята, з гостями, яких господарі щедро пригощають спиртним у власній хаті. Наприклад, у «Різдвяній вірші» біблійний Йосип названий Їськом, радо приймає гостинці від трьох царів «з Востока», які прийшли привітати народженого Ісуса. Він, наче простий сільський господар, вітає гостей: «Сідайте в нас, / почастуем вас, / Чим бог нам дав!» / По кухлику варенухи, / По каганцю сивухи / зараз їм підсулив; / Як хлиснули, / Сидячи й заснули, / А Їсько й свічку погасив» [Українська література XVIII ст. 1983: 150–151]. Народження Христа, його Різдво є нагодою веселитися, випити «варенухи», поїсти м'ясного, поспівати, поколядувати й навіть потанцювати з дівчатами та чужими жінками. Про це свідчить і «Пісня світська», де прості селяни сидять поряд зі священниками, панами, царями й навіть святими, тут і жінки – прості селянки й дівчата, випивають, веселяться, святкують народження Христа. А «Великодня вірша» поглиблює цю тему, тут оспівані веселощі з

нагоди воскресіння Христа, але пісня скоріше зображає український побут, сільське життя, де панує щодня нелегка селянська праця, а на свято – гулянка з вином, пивом та піснями й обіймами: «І піп казав: «Обнімайте / Хлопців, дівок, молодиць, / Тільки ж,– казав,– не минайте / Старців, сирот і вдовиць». / Щоб хто встряне – то й цілуйся, / Чи погонич, чи панич, / Чи там Феська, чи Маруся, / Чи багатий, чи вдович» [Українська література XVIII ст. 1983: 162]. Українського колориту додає не тільки розмова «стариків», які посідали в круг і згадували «старину, в Січі як колись гуляли», а й прохання танцюристів «грати запорозькою», коли Давид на гусях «козацької дернув». Парубки «брали навприсяжки, били трепака, а дівчата забивали підковками гопака». Молодиці ж танцювали так завзято, що «погубили спідниці», їх зупинила Сара, щоб відпочили й заспівали «неньку», що вони й відразу завели гуртом, а хлопці «якусь гарненьку, либонь козацькою, гули» [Українська література XVIII ст. 1983: 164].

Отже, подібна тема веселощів і пиятики потрактована по-різному: у поезії вагантів пиття пов'язане з веселим проведенням часу, є звичайним заняттям молодих людей у вільний від навчання період, а в українських віршарів це пов'язане зі святами, адже випала нагода зібратися вдома, погостювати гостей, або погуляти у святкові дні, згадати старовину в веселій компанії. Мандрівні дяки особливо наголошують на участі жінок – у їхніх піснях українські селянки розважаються поряд з чоловіками, вони нічим не відрізняються від біблійних персонажів Старого й Нового Заповітів – Сари, Лії, Ревекки, Есфіри, Сусанни, Рахілі, Єви, Марії та інших. У таких сценах не виділяються святі й світські люди, бідні чи багаті, всі разом прославляють народження чи воскресіння Христа. Щоправда, в сатиричних віршах горілка виступає як ліки від приниження, а це означає слабкість, дає коротку втіху й недовге забуття: «Пішов я до корчми позбутися туги / Лягнув-ем горівки кубок і другий. / Мислю си: «Горівка моя потіха, / Як вип'ю з квартиру – позбудусь лиха» [Українська література XVIII ст. 1983: 185]. Частують козаків горілкою чорти і в вірші «Пекельний Марко», щоб вони забулися й перестали прохати спасення, проте хитрий Марко споює чортів і рятує козаків.

Однак є в українських мандрівних дяків особливий мотив, який відповідає тогочасним суспільним умовам. Ця тема досить помітна у поезії вагантів, але вона звучить переважно іронічно, критика наче приглушена, пов'язана з насмішкою, іронією: «Клірики багаті – / Занадто пихаті, / а їхні матусі, / а їхні матусі / шльондрами зовуться» [Поезія вагантів 2007: 115]. Натомість у віршах мандрівних дяків тема набуває гострого гумористичного, саркастичного й навіть викривального звучання. Йдеться про життя ченців, кліриків і священників, їх ненаситність, лінощі, жадобу наживи і навіть схильність до обману й брехні. Прикладом може бути сатиричний вірш про попа Федора Лісовського, який прагнув слави й багатства, всіх обманював у прагненні кар'єри: «Воровство в тобі зіло ся вплодило, / Заздрість очію в погибель водило, / Блуду бо еси і лжи ісполнився, / Ах, нахопився»

[Українська література XVIII ст. 1983: 182]. Так само описується жадібність попів у вірші «Сатирична коляда», де попи поряд з панами, які принижують і безсоромно грабують селян і козаків за будь-яку провину, навіть вигадану. Але попи цього не зауважують, адже ласі лише до грошей, бо кожен з них: «Кадить, молитву дієт, маєт взор набожний / А мислить, как би виність карман не порожній! / Одним глазом в параклис умильно взираєт, / Другим – в блюде, где деньги, бисто поглядаєт! / Как у попа к серебру жар воспламениться – / Ні кутею, ні ситою вовік не втолиться!» [Українська література XVIII ст. 1983: 196].

Кульмінацією сатиричного зображення попа можна вважати «Віршу про Кирика» та «Про Кирика і жадного попа». У «Вірші» селянин просить похоронити померлу дитину й почекати до осені з платнею, оскільки тепер не може ні заплатити попові, ні відпрацювати на його полі, бо повинен робити панщину і також своє зібрати, щоб не померти з голоду. За ці правдиві слова він дістав стусанів від попа і звинувачення в ледарстві, супроводжувані категоричною відмовою в послугі похорону. Так само йому відмовив пан, і селянин у розпачі вирішив поховати дитину сам. При копанні могили він при допомозі доброго старця знайшов великий скарб з грішми, за які влаштував і пишний похорон дитини, і поминки. Жадібний піп вирішив залякати селянина, спровокував сповідь, випитав про знайдений скарб і захотів його присвоїти. Селянин відмовився добровільно скарб віддати, то піп вирішив відібрати насильно й обманом, залякавши карами чортом і пеклом протакуватого селянина. Однак пришита жінкою волова шкура приросла до попа так, що ніхто не міг її ні віддерти, ні відмолити його від гріха. Відібрані гроші також вони не могли використати разом із такою ж жадібною жінкою, адже руки попа приросли до глечика зі скарбом. Водили його по селах і містах, демонстрували його вигляд як Божу кару за гріх жадібності, навіть як вола запрягали в ярмо. Після місяця покарання попа звільнив від шкури мудрий старець і наказав «не роби більше прикрості народу». Ця «Вірша» ілюструє відносини попів і селян, викриває жадібність і лицемірство попів, вигадливість у залякуванні довірливих простих людей. Сюжет був повторений кілька разів, у різних варіантах, що свідчить про його популярність, бо жадоба грошей всюди переважає християнські цінності й чесноти попів. Так само у пісні «Про Кирика та жадного попа», де бідний Кирик погодився зняти з попа шкуру, коли той віддасть йому гроші: «Шкода йому тих грошей, але нема що робити, / Лучче гроші оддати, чим з рогами ходити» [Українська література XVIII ст. 1983: 211].

Не менш сатирично й викривально зображені у віршах мандрівних дяків і ченці, продемонстровані їх лінощі, розбещеність, прагнення до розкоші, обжерливість, жадібність, навіть пияцтво. У вже згаданий «Сатиричний коляді» ченці зображені дуже непристобливо, їх збірний образ змальований як вороже налаштований до простого люду клан, позбавлений християнських чеснот. Раніше ченці жили в підземних печерах, – пише автор, – а тепер бракують, нехтуючи, і кам'яні палаци. Часи змінилися, і ченці

вже явно не гребують плотськими насолодами: «Как заморить себе, бідний, да вийдет із кельї, / Всилу, мертвець, за брюхом дойдет до вечерні, / Не розсуджають плотськи, но мислять по духу, / На скріпленіє стомаха п'ють добре сивуху!» [Українська література XVIII ст. 1983: 195], від них, далі пише автор, «на три сажні смердить горілкою».

Мотив негативного ставлення до ченців, кліриків, священників споріднює вагантів і мандрівних дяків не випадково – вони всі мали відношення до стану духівництва, хоча й в різний час і в різних країнах, навіть конфесіях, знали стан духівництва зсередини. Ваганти були католиками, тому в їхніх поезіях зображене негативне ставлення до кліриків, змушених постійно постити монахів, навіть кардиналів і самого папи Римського. Вражає опис сну, коли Піфагор розкрив перед вагантом таємниці небожителів: «Я прочитав на небі слово правдомовне / про кліру звичай ліхї й життя гріховне, / який, о горе! Все на світі заплямує / і навіть Богом за денарї торгує» [Поезія вагантів 2007: 239]. Більше того, на небі знають, що клірик поводитись ганебно навіть на службі Божій, бо «випивши вина, він відправляти може та дихає на Бога перегаром винним», а після служби «без вагань йде у дїм розпусти погуляти». Гнівний осуд викликає у авторів сатиричних віршів феномен симонїї – торгівлі святими місцями й приходами, які здійснюють високопосадовці в католицькій церкві: «Алтарї пречистїї, / тайни Євхаристїї / за гроші нечистїї / продають відкрито!» [Поезія вагантів 2007: 243], а «Кардинали, як пірати, / можуть світ весь обібрати», «Кардинали без ваганя/ Божї продають надбаня – спадщини Христову» [Поезія вагантів 2007: 247, 249]. Сатира тим гостріша, що вона викриває ганебні вчинки католицького кліру зсередини, автор віршів про симонію Вальтер Шатильонський, мабуть, знає про ганебне життя сановників католицької церкви з власного досвіду – розкриває всі деталі й тонкощі їхніх злочинів як пережиті у власному житті. Найганебнішим тут виглядає Рим – центр управління всіма злочинами церкви. Саме від нього шириться весь негатив, переконаний автор вірша: «Рим грабує кожного / ладен всіх одверти. / Стала римська курія / ярмарком одвертим. / Тут права сенаторів / продають, купують / тут дорогу всі собі / гаманцем торують» [Поезія вагантів 2007: 255]. Є у віршах прямиї натяк і на торгівлю папською посадою: «Симон тим дає тіари, / хто достойний тільки кари» [Поезія вагантів 2007: 263]. В таких умовах не викликає подиву сатиричне зображення відносин у католицькій церкві в поезіях вагантів, а вже відлуння про ці відносини описують у своїх віршах мандрівні дяки, адже вони переконані, що слухачів їхніх більше зворушать випадки не в далекому Римі, а в ближній церкві, чи монастирі. Подібність мотивів викриття симонїї, зажерливості, жадібності та ліноцтв церковного кліру, навіть найвищих церковних сановників засвідчує, що в цій організації нічого не змінилося протягом століть, там так само багато випадкових людей, які тільки імітують служіння Богові й вірним церкви.

Отже, навіть кілька мотивів засвідчують спадкоємність тематики творчості вільних вагантів раннього Середньовіччя у Європі та українських

мандрівних дяків, що були в XVII–XVIII століттях вагомим соціальним прошарком і сміливо викривали вади тогочасного суспільства, сприяючи їх поборенню.

Список використаної літератури

- Возняк, М. С. (1994) *Історія української літератури*, 2-х книгах, Львів, Світ, кн. 2, 684 с.
- Нога, Г.М. (2001) *Звичаї тієї давніх школярів бували (Український святковий бурлеск XVII–XVIII століть)*, Київ, Стило, 187 с.
- Поезія вагантів* (2007), пер. Мирона Борецького та Андрія Содомори, вибір поезії здійснив Мирон Борецький, сер. «Ad fontes – До джерел», Львів, Світ, 264 с.
- Українська література XVII ст.* (1987) Синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика, упоряд., приміт. і вступ. стаття В. І. Кречотня, редактор тому О. В. Мишанич, Київ, Наукова думка, 608 с.
- Українська література XVIII ст.* (1983) Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори, вступ. стаття, упор. і приміт. О. В. Мишанича, редактор тому В. І. Кречотень, Київ, Наукова думка, 694 с.

Yuliia Hrybkova

THE MOTIFS OF GOLIARD SONGS IN THE WORKS OF UKRAINIAN TRAVELING CLERGYMEN

The most important common themes in the poetry of goliards and Ukrainian wandering clergy are examined. Goliards is a collective name for free students and clerics who traveled throughout Europe in the 12th–13th centuries in search of a better place to study, or even wandered from university to university after losing their parents' support. They had a good time, mostly in taverns, and were proud of their freedom, natural lifestyle, and independent relationships. They sang about dice games, drinking wine, natural desires for fun and love, romance, and female beauty. They criticized the clergy, knowing its flaws from the inside, and especially harshly denounced the crimes of simony — the trading of positions, the sale of career positions by church dignitaries and even representatives of the higher administration of the Catholic Church in Rome. Their songs were written in Latin, some in the German of the time, and were filled with stories from ancient history and images of real heroes and ancient philosophers.

The creativity of Ukrainian traveling clergy flourished in the 17th–18th centuries, when the Kyiv-Mohyla Academy appeared in Ukraine, teaching subjects in Latin, similar to European universities. Wandering clergy, largely imitating the poetry and lifestyle of goliards, wrote in their native language for their contemporaries. Their work is filled with motifs of the difficult life of students who suffered from cold and hunger. The wandering clerks traveled mainly through villages, performing their poems before peasants on the occasion of major holidays — Christmas and Easter, so the themes of their work are close to the real conditions of peasant life. There are no names of ancient philosophers here, but biblical

characters prevail, equated with Ukrainian peasants, even women, who feast with them on holidays, even flirt and sing Ukrainian songs. The work of wandering clerics, which was close to the reality of the time, was intended not so much to move listeners as to beg for alms and generous gifts. The poetry of goliards and traveling clerks is particularly similar in its criticism of church dignitaries and monks, their greed, and their tendency toward gluttony and drunkenness.

Keywords: goliards, song lyrics, freedom, Ukrainian wandering clerks, criticism of the clergy.

References

- Vozniak, M. S. (1994) *Istoriia ukrainskoi literatury*, U 2 knyhakh [History of Ukrainian Literature: In 2 books], Lviv, Svit, kn. 2, 684 p.
- Noha, H. M. (2001) *Zvychai tii u davnikh shkolariv buvaly (Ukrainskyi sviatkovyi burlesk XVII–XVIII stolit)* [Such customs were among the schoolboys of old (Ukrainian festive burlesque of the XVII–XVIII centuries)], Kyiv, Stylos, 187 p.
- Poeziia vahantiv (2007)* [The poetry of the goliards], perekł. Myrona Boretskoho ta Andriia Sodomory, vybir poezii zdiisnyv Myron Boretskyi, ser. «Ad fontes – Do dzherel», Lviv, Svit, 264 p.
- Ukrainska literatura XVII st.* [Ukrainian Literature of the XVII Century] (1987) Synkretychna pysemnist. Poeziia. Dramaturhiia. Beletrystyka, uporiad., prymit. i vstup. stattia V. I. Krekotnia, redaktor tomu O. V. Myshanych, Kyiv, Naukova dumka, 608 p.
- Ukrainska literatura XVIII st.* [Ukrainian Literature of the XVIII Century] (1983) Poetychni tvory. Dramatychni tvory. Prozovi tvory, vstup. st., uporiad. i pryमितky O. V. Myshanycha, red. tomu V. I. Krekoten, Kyiv, Naukova dumka, 694 p.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2025

Стаття прийнята 25.08.2025